

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Турлова Юлія Анатоліївна,

начальник відділу підготовки прокурорів
з проблем кваліфікації кримінальних
правопорушень інституту спеціальної
підготовки Національної академії
прокуратури України, доктор юридичних
наук

СПЕЦИФІЧНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ОЗНАКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI РЕЦИДИВНІ ЕКОЛОГІЧНІ ЗЛОЧИНИ

Анотація. На основі офіційних статистичних джерел проведено аналіз рецидивної складової екологічної злочинності за період 2009–2019 років. Проведений аналіз дозволив встановити специфічні характеристики злочинців даної категорії, а саме відповідні частки осіб, які раніше вчинили злочини, а також таких, з яких судимість не знята і не погашена.

Ключові слова: особа злочинця, екологічні злочини, рецидив, судимість, звітність.

Summary. Based on official statistical sources, an analysis of the recurrent component of environmental crime for the period 2009–2019. The analysis allowed to establish the specific characteristics of criminals in this category, namely the relevant proportions of persons who have previously committed crimes, as well as those from whom a criminal record has not been removed and expunged.

Keywords: personality of a criminal, ecological crime, repetition of a crime, conviction, reporting.

У дослідженнях проблем протидії злочинності вчення про особу злочинця посідає чільне місце, адже накопичення, описання, пояснення та систематизація відповідних наукових знань є невід'ємним компонентом створення цілісної кримінологічної теорії протидії злочинності. Зазначене справедливе й стосовно окремих видів злочинності, зокрема й екологічної, запобігання якій неможливо без з'ясування специфіки окремих категорій осіб, які вчиняють злочини даної категорії, адже система особистісних характеристик злочинців має важливе значення для аналізу причин злочинної поведінки, а, відтак, і для запобігання таким злочинам.

Однією зі складових повторної кримінальної активності у сфері екології є рецидивні злочини. У кримінологічній літературі відзначається тенденція до систематичного підвищення професіоналізму й організованості рецидивних угруповань [1, с. 152]. Також слушно зазначається, що злочинна діяльність рецидивістів

характеризується витонченістю, приховуванням слідів злочинів. Вони дедалі частіше вчиняють злочини в складі організованих злочинних груп [2, с. 234]. Відтак, логічним є висновок щодо підвищеного ступеню суспільної небезпеки рецидивної злочинності порівняно з іншими видами злочинності. Варто також зауважити на такі типові негативні риси рецидивістів як соціопатизація, алкогольна та наркотична залежність, втрата нормальної соціальної комунікації, маґріналізація, моральна та психологічна деградація.

Як справедливо зауважує Г. М. Чернишов, кримінологічний аналіз рецидивної злочинності в Україні ускладнюється низкою обставин, які призводять до викривлення її об'єктивного стану та можливого формування хибного уявлення про реальну кримінальну ситуацію й загрози рецидивізму. До таких причин можна віднести, по-перше, відсутність єдиного розуміння рецидивної злочинності, попри наявність легального визначення рецидиву у кримінальному законодавстві, по-друге, недоліки офіційного статистичного обліку даного виду злочинності та, по-третє, латентністю, яка у більшій чи меншій мірі притаманна усім проявам кримінальної активності [3, с. 157].

Щодо першої зі згаданих причин варто погодитись з таким висловлюванням В. С. Батиргарєєвої: «Інваріантність інтерпретації рецидивної злочинності частково зумовлюється спробами теоретиків вирізнити види рецидиву (легальний, кримінологічний, пенітенціарний, реабілітаційний та ін.), що одночасно має за мету показати неоднорідність цього явища. У будь-якому разі виявлення параметрів останнього треба гармонізувати з легальною дефініцією рецидиву злочинів, яку наводить кримінальний закон» [4, с. 4]. Ґрунтуючись саме на такому (кримінально-правовому) розумінні рецидиву варто, на наш погляд, досліджувати показники, що відображають стан рецидиву екологічних злочинів.

Як джерела статистичної інформації щодо показників рецидиву використовуються: Форми № 1 та № 2 Генеральної прокуратури України «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення», «Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення», а також Форма статистичної звітності Державної судової адміністрації України № 7 «Звіт про склад засуджених». Водночас, форма № 1 Генеральної прокуратури України дає уявлення про рівень рецидивної злочинності у країні у широкому (кримінологічному) розумінні рецидиву. Суттєвим недоліком такого подання інформації є те, що у відповідному стовпчику звіту наведені відомості щодо осіб, які раніше вчинили кримінальні правопорушення усіх категорій, тобто для дослідника залишається невідомим, щодо яких саме злочинів йдеться у звіті, адже попередніми та новими вчиненими злочинами у цьому випадку можуть бути як умисні, так і необережні злочини.

Зважаючи на це, більш доцільним, на нашу думку, при характеристиці особи екологічного рецидивіста використовувати відомості, що стосуються не зареєстрованих злочинів, а осіб, які їх вчинили (або ж засуджених осіб). Це дозволяє більш точно оцінити окремі ознаки (у тому числі й кримінально-правові) злочинців певної категорії, порівняти їх з загальними характеристиками особи злочинця та визначити специфіку, що відрізняє досліджувану категорію злочинців.

За офіційними статистичними даними, протягом 2009–2019 рр. частка осіб, котрі раніше вчинили злочини, у загальній кількості осіб, які вчинили екологічні злочини, становила 15,7 % (2291 з 13726). Число осіб, що вчинили кримінально-правовий рецидив, тобто судимість яких на момент вчинення екологічного злочину не була знята чи погашена, становила за весь період дослідження 637 осіб, або лише 4,8 % від усієї кількості виявлених екологічних злочинців.

Кількість виявлених осіб, які раніше вчинили екологічні злочини, протягом 2009–2019 рр.

Рік	Усього виявлено осіб, які вчинили екологічні злочини	у тому числі ті, що раніше вчинили злочини		у тому числі ті, з яких судимість не знята і не погашена	
		Виявлено осіб	Частка, %	Виявлено осіб	Частка, %
2009	1719	181	10,5	45	2,6
2010	1472	188	12,8	40	2,7
2011	1666	503	30,2	83	5
2012	1862	502	27	136	7,3
2013	<u>1413</u>	<u>207</u>	14,7	<u>54</u>	3,8
2014	<u>1194</u>	<u>112</u>	9,4	<u>29</u>	2,4
2015	1003	<u>96</u>	9,6	<u>42</u>	4,2
2016	765	<u>98</u>	12,8	<u>31</u>	4,1
2017	938	127	13,5	32	3,4
2018	964	158	16,4	77	8
2019	730	119	16,3	68	9,3
Разом	13726	2291	15,7	637	4,8

Для порівняння: аналогічні показники загальної злочинності становили у 2019 році відповідно 32,9 % та 21,8 %, що набагато більше за показники екологічної злочинності. Як засвідчують наведені у таблиці відомості, зміни показників рецидивної складової екологічної злочинності мають хвилеподібний характер із максимальними

значеннями часток виявлених осіб, котрі раніше вчиняли злочини, а також осіб, з яких судимість не знята і не погашена, у 2011–2012 роках, подальшим зниженням до мінімального значення у 2014 р. та подальшого стабільного зростання. Зауважимо, що протягом останнього року зафіксоване максимальне значення частки легального рецидиву у показниках екологічної злочинності – 9,3 %.

Уявляється, що наведені вище розрахунки, що характеризують особу екологічного рецидивіста виправдовується, по-перше, завданнями їх типологізації в наукових і практичних цілях, по-друге, поясненням детермінації злочинної поведінки, по-третє, розробкою ефективних заходів запобігання злочинам даної категорії.

Список використаних джерел

1. Голіна В. Рецидивна злочинність в Україні: рівень, структура, динаміка. *Вісник Академії правових наук України*. Харків. 1998. № 4 (15). С. 147–156.
2. Криминология: учеб. для учебных заведений МВД Украины / под ред. В. Г. Лихолоба, В. П. Филонова. Киев; Донецк. 1997. 398 с.
3. Чернишов Г. М. Криминологічна характеристика рецидивної злочинності в Україні: аналіз сучасного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6, т. 1. С. 156–160.
4. Батиргарєєва В. С. Криминологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2010. 47 с.

Марисюк Костянтин Богданович,
професор кафедри кримінального права
та процесу Національного університету
«Львівська політехніка», доктор
юридичних наук, професор;

Колб Роксолана Олегівна,
консультант АТ КБ «Приватбанк»

РОЛЬ ПРИНЦИПІВ НОРМОТВОРЧОСТІ В ЗМІСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ, ПОВ'ЯЗАНОЇ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ ЗЛОЧИНАМ

Анотація. В статті, на основі аналізу змісту принципів нормотворчої діяльності, доведено їх взаємозв'язок з принципами запобігання злочинам, що реалізуються банківськими установами України.